

Lunds universitet

Socialhögskolan

Socialt arbete med inriktning
mot kulturmöten och integration

Vårterminen 2003

”Man måste trycka på rätt knapp ...ibland orkar man inte”

En studie om några funktionshindrade studenters
situation på Lunds universitet

Författare: Lasse Berg
Per Överström

Handledare: Dolf Tops

Abstract

This is a study of disabled student's situation at the University of Lund. *The aim was to examine the situation of disabled students by looking at how some of the educations consider the needs of these students and how they experience their own situation.* These were the main issues:

- Are disabled students social discriminated at the University of Lund?
- How do disabled students experience other student's behaviour towards them?
- How do disabled students experience teacher and other staff behaviour towards them?
- Does the University of Lund honor the Equal Treatment of Students at Universities Act (2001:1286)?

We have chosen to interview four disabled students and two welfare officers who are working with disabled students. We have used the interviews, laws and already existing literature to answer our questions and to interpret the results with help of four guide lines adopted by United Nations on how to view and meet disabled people.

We did not find that the students in our study were subjected to any serious discrimination. But we did find that the University of Lund do not fully honor the Equal Treatment of Students at Universities Act (2001:1286).

Innehåll

	sid
<u>1. Problemformulering</u>	<u>1</u>
<u>2. Syfte och frågeställningar</u>	<u>3</u>
<u>3. Metod</u>	<u>4</u>
3.1 Urvalsmetod	4
3.2 Analys och transkribering av intervjuer	5
3.4 Etiska överväganden	6
3.5 Källkritik	7
3.6 Fortsatt framställning	7
<u>4. Begreppsdiskussion</u>	<u>8</u>
4.1 Begreppet funktionshinder	9
4.2 Begreppet handikapp	9
4.3 Begreppet miljörelaterat	10
<u>5. Lagar och riktlinjer</u>	<u>10</u>
5.1 Lag (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan	10
5.2 Examination och annan bedömning av studieprestation	11
5.3 Årlig plan	12
5.4 FN:s standardregler	13
<u>6. Stödåtgärder för funktionshindrade studenter vid Lunds universitet</u>	<u>14</u>
<u>7. Tidigare forskning</u>	<u>15</u>
7.1 Tillgänglighet	15
7.2 SOU 1998:48	17
<u>8. Teoretisk ram</u>	<u>18</u>
<u>9. Intervjuerna</u>	<u>19</u>
9.1 Diskriminering	19
9.2 Bemötandet från andra studenter	21
9.3 Bemötandet från lärare och övrig personal	22
9.4 Lagen om likabehandling	24
<u>10. Analys</u>	<u>26</u>
10.1 Är funktionshindrade studenter på Lunds universitet diskriminerade	26

10.2 Hur upplever studenter med funktionshinder bemötandet från andra studenter	28
10.3 Hur upplever studenter med funktionshinder bemötandet från lärare och övrig personal	28
10.4 Lever Lunds universitet upp till intentionerna i Lagen om likabehandling av studenter i högskolan	29
<u>11. Slutdiskussion</u>	<u>30</u>
<u>Källförteckning</u>	<u>35</u>
<u>Bilaga I. Intervjuguide studenter</u>	<u>36</u>
<u>Bilaga II. Intervjuguide kuratorer</u>	<u>37</u>
<u>Bilaga III. Lagen om likabehandling</u>	<u>38</u>
<u>Bilaga IV. Utdrag ur årlig plan</u>	<u>42</u>

1. Problemformulering

Vid en av våra föreläsningar satt en student i raden längst fram utan att anteckna någonting. Vår första reaktion var att vi tyckte det var nonchalant och lite irriterande. Medan vi andra hade fullt upp med att anteckna vad föreläsaren sa satt studenten bara och tittade på. Dessutom satt han längst fram. Ville han provocera läraren eller var han bara allmänt ointresserad? Vid flera föreläsningar fortsatte samma beteende. Vi såg aldrig att han antecknade någonting. Visst slog oss tanken att det var en elev som på något sätt hade en annan studiemetod men han såg ju ut som alla andra. Han hade glasögon men det verkade inte som att han såg speciellt dåligt. När vi senare fick reda på att han hade en grav synskada och inte hade det minsta möjlighet att se vad som skrevs på tavlan eller att själv skriva ner det förstod vi problematiken. Studenten fick hjälp av en kurskamrat med att anteckna vad som sades på föreläsningarna. Han fick hjälp med inläsning av kurslitteratur på grund av att han inte hade möjlighet att själv läsa texten i böckerna. Studenten hade i vårt synsätt vänt från att ha varit en nonchalant person som inte brydde sig om vad föreläsningen gick ut på till att bli en ovanligt stark och engagerad student som lade ner mycket mer arbete än vi själva för att få ihop sina studier.

Denna episod gjorde oss medvetna om den mångbottnade tillvaro många människor med funktionshinder lever i. Att leva med funktionshinder i en miljö som är planerad och skapad av och för icke funktionshindrade kan göra att funktionshindret blir tydligare. Omgivningens attityd till studenter som får stöd i form av till exempel alternativ undervisning kan vara relevant för hur väl man upplever sig som en del i en helhet.

De grupper vi först kommer att tänka på när man diskuterar sociala problem är missbrukare, hemlösa, ungdomsgång m.m. Förutsättningen för ett problem ska ses som socialt är att det uppstår i relation till det som betraktas som normalt och acceptabelt av samhället i allmänhet och uppfattas som ett icke önskvärt fenomen (Meeuwisse, Sunesson, Swärd 2000). Nyckelord som låginkomsttagare, äldre, arbetslös och lågutbildad får oss att tänka på de olika problemområden som vi ständigt kämpar mot, och som samtidigt innebär att vissa individer ställs utanför det i samhället som många av oss anser självklart. En grupp som oftast hamnar utanför diskussionen är personer med funktionshinder. Funktionshinder i sig är inget socialt

problem. Det sociala problem som kan uppstå uppstår i kölvattnet av ett funktionshinder. Att leva med ett funktionshinder kan innebära att man ställs utanför vissa funktioner i samhället. Vilka funktioner detta gäller är i högsta grad beroende på vilket funktionshinder man talar om. Att definiera personer med funktionshinder som en homogen grupp blir därför problematiskt eftersom de problem som uppstår i och med graden av funktionshinder varierar oändligt. Ett problem som dock är gemensamt för stora delar av gruppen funktionshindrade är bidragsberoende, detta enligt en artikel skriven av Bill Fisher, "The emperor's clothes" (1998). Han skriver att 78 procent av de funktionshindrade är beroende av ekonomiskt stöd för sin försörjning. Artikeln är skriven utifrån engelska förhållanden och kan därför inte direkt appliceras på det svenska samhället. England och Sverige har förmodligen skilda socialbidragssystem samt olika sätt att se på funktionshinder i förhållande till det övriga samhället. Siffran väcker ändå tankar om hur förhållandet för funktionshindrade relaterat till bidrag ser ut i Sverige. Förmågan att försörja sig genom förvärvsarbete hänger nära ihop med vilken utbildning man har. Därför har vi funnit det viktigt att i sammanhanget titta på förhållandena för högskolestudenter med funktionshinder.

I artikeln tar Fisher upp ett begrepp, *social exclusion*, som han kopplar till funktionshindrades situation. Begreppets innebörd handlar om samhälleligt utanförskap, att inte vara en del av helheten. Vi kommer inte att använda begreppet och dess innebörd i vår undersökning på grund av att det kräver ett större undersökningsmaterial men det har ändå relevans för att ytterligare belysa situationen för personer med funktionshinder. I vår slutdiskussion har vi valt att ta upp begreppet för att väcka en del nya tankar angående den situation funktionshindrade befinner sig i.

Ett miljörelaterat synsätt har sin utgångspunkt i att det är samhället runt omkring som skapar problem för en person med funktionshinder. Med detta synsätt kan man lägga ett konstruktionistiskt perspektiv på funktionshinder som ett eventuellt socialt problem. Det är samhället runt omkring som skapar och definierar ett funktionshinder. Genom de normer och värderingar vi sätter upp bestämmer vi också oss för vad som faller utanför. I ett samhälle där man inte behöver kunna läsa och skriva är dyslexi inget funktionshinder. Funktionshindret skapas i samspelet med vårt samhälle.

Från och med 1 mars 2002 gäller lagen om likabehandling av studenter i högskolan. Lagen förbjuder diskriminering på grund av könstillhörighet, etnisk tillhörighet, religiös tillhörighet, sexuell läggning samt funktionshinder. Lagen, tillsammans med funderingar kring funktionshindrades situation i skolan, fick oss att bli intresserade av hur skolvärlden egentligen ser ut för studenter med funktionshinder. Den episod under skoltid som vi båda upplevt, fick oss att intressera oss för hur icke funktionshindrade studenter uppfattar de studenter med funktionshinder som av olika orsaker inte bedriver undervisning i enlighet med den "traditionella" modellen.

2. Syfte och frågeställningar

Vårt syfte är att, genom att ta reda på hur vissa av utbildningarna på Lunds universitet tar hänsyn till de behov som studenter med funktionshinder har, få en bild av de funktionshindrade studenternas situation och hur de själva upplever den.

Vi har valt Lunds universitet för vår undersökning på grund av att det är den skolan vi själva studerar på. Vår känsla är att det bemötande studenten får från sin omgivning, både av andra studenter men även av föreläsare och examinerande lärare, har stor betydelse för hur man upplever sitt funktionshinder i olika situationer. Att titta på relevant lagstiftning hoppas vi ger en bild av hur långt arbetet har kommit i frågan. Genom att tala med studenter med funktionshinder kan vi få en uppfattning om hur lagstiftningen fungerar i praktiken. Vi tänker även titta på hur Lunds universitet själv arbetar med dessa frågor.

Frågeställningar:

- Är funktionshindrade studenter på Lunds universitet diskriminerade?
- Hur upplever studenter med funktionshinder bemötandet från andra studenter?
- Hur upplever studenter med funktionshinder bemötandet från lärare och övrig personal?
- Lever Lunds universitet upp till intentionerna i *Lagen om likabehandling av studenter i högskolan*?

3. Metod

Vår undersökning är gjord på Lunds universitet. För att förstå de underliggande orsakerna till en eventuell diskriminering har vi valt att göra intervjuer. Detta för att försöka ta reda på vad personen i fråga känner i olika situationer och för att få en bild av vad det är som gör att eventuella problem uppstår. Vi har valt att göra en kvalitativ intervjuundersökning eftersom vi ej är intresserade av att skapa en komplett bild av vilka olika situationer som kan leda till problem. Vår intention är att finna någon slags röd tråd, att bilda oss en uppfattning av situationer som kan skapa diskriminering eller en orättvis behandling. Genom dessa situationer vill vi sedan föra en diskussion om vad som skapar en negativ situation och hur personen i fråga upplever den. Vi är alltså inte enbart intresserade av om diskriminering existerar utan även hur det påverkar den funktionshindrade.

3.1 Urvalsmetod

Vi har intervjuat sex personer. Fyra av dessa har någon form av funktionshinder och två personer arbetar på universitetet som studiekuratorer. Studiekuratorerna möter studenter med funktionshinder i sin vardag, dock varierar naturligtvis antalet över tid. Vår tanke har varit att intervjua studenter med skilda funktionshinder såsom dyslexi, psykiska besvär, fysiska handikapp m.m. för att få en nyanserad bild av olika situationer och om de har något samband.

För att komma i kontakt med studenter med funktionshinder har vi varit beroende av någon som kunnat hjälpa oss att förmedla vår önskan. I detta moment har vi stött på stora problem. Vår tanke var att vi skulle sätta ihop ett brev som riktade sig till studenter på universitetet och att detta brev sedan kunde förmedlas med hjälp av de personer som centralt arbetar med dessa studenter. Vid vår första kontakt med studerandeenheten på universitetet upptäckte vi att där fanns svårigheter med att gå tillväga som vi hade tänkt. Den person som har huvudansvaret för studenter med funktionshinder och som har bäst kunskap om var vi kunde vända oss hade inte tid. Vi var hänvisade till lägre nivå eller att på eget sätt ta kontakt med studenter, till exempel genom att sätta upp anslag på universitetet. På grund av tidsbrist och känslan av att det kan ta lång tid innan någon svarar på en förfrågan fick vi hitta andra vägar. Vi kontaktade

bland annat studiekuratorer samt kårer på de olika institutionerna för att höra om de kunde förmedla vårt brev. Här blev lyckan större och efter ett par veckor hörde de första studenterna av sig.

På grund av de svårigheter vi haft att komma i kontakt med studenter med funktionshinder har urvalet varit begränsat. Vi har därför inte haft möjlighet att välja ut de studenter och de funktionshinder vi velat ta med i undersökningen utan fått använda oss av de svar vi fått. Funktionshindret i sig är irrelevant för resultatet men vår tanke var att få en viss bredd på funktionshindrets art hos de intervjuade. Detta för att få en bild av upplevelsen från olika synsätt, vilka förmodligen skiljer sig beroende på om man har ett psykiskt funktionshinder eller ett rent fysiskt.

Dyslexi är just nu den vanligaste funktionsnedsättningen bland studenter på Lunds universitet och det var därför troligt att många med dyslexi skulle svara på vår förfrågan. Två av de fyra studenter vi intervjuat har dyslexi. En har en grav synskada och en har psykiska besvär. På grund av de svar om medverkan vi erhållit har vi inte kunnat intervjua någon med ett rörelsehinder. Om detta påverkar vårt resultat kan vi inte säga men vi kommer längre fram att föra en diskussion om dess relevans. Av de funktionshindrade är tre kvinnor och en är man.

Utbildningsnivån samt den tid de intervjuade studerat på universitetet skiljer sig markant åt och ger därför förhoppningsvis en god bild av hur den funktionshindrade upplever sig själv och sin omgivning under olika stadier av en utbildning. Någon läser ett program medan andra läser enstaka kurser, något som också kan ha relevans med tanke på gruppsammanhållning och relationer.

3.2 Analys och transkribering av intervjuer

Intervjuguiden för de studerande har utgått från våra frågeställningar och består av 15 frågor (Se bilaga I). Förutom att vi ställt de frågor vi i förväg gjort upp har vi även följt upp de svar vi fått med följdfrågor där vi ansett det relevant. Dessa följdfrågor har inte varit nedskrivna utan formats under intervjuens gång. Vi har dokumenterat intervjun på två sätt. För det första har vi använt bandspelare och spelat in hela intervjun. För det andra har vi gjort stödanteckningar där varje fråga varit skriven på separat papper (Bell, 2000). Detta för att vi

enklare skulle kunna göra en första sortering av svaren direkt efter intervjuerna. Vi har vid alla intervjuerna varit båda två för att på bästa sätt kunna följa upp och utveckla de resonemang som dykt upp. Innan vi intervjuade de personer som nämns i detta arbete gjorde vi en pilotintervju för att få en uppfattning om hur väl frågorna passade för vårt syfte. Pilotintervjun gjordes även den tillsammans med en student med funktionshinder. Dock finns denna student inte med i det material vi presenterar i vårt arbete.

Intervjuerna med de två studiekuratorerna gjordes på samma sätt. Här använde vi dock en annan intervjuguide (se bilaga II) eftersom de frågeställningar vi ville få svar på varierade från de vi ställde till studenterna. Intervjuerna har i tid tagit cirka en timme var. De har genomförts i avskilda rum på socialhögskolan eller i studiekuratorernas fall på deras egna kontor. Under bearbetningen av materialet har vi skrivit ut intervjuerna för att därefter med hjälp av minnesanteckningarna göra en första sortering. Här har vi grovt delat upp intervjuerna i olika kategorier som vi sedan arbetat vidare med. Att spela in intervjuerna för att sedan skriva ut dem har varit värdefullt. Att lyssna på intervjun i efterhand hjälper en att minnas stämningen och de tankar som väcktes under intervjuens gång. Utskriften har vi sedan skickat till de berörda för att undvika missförstånd eller felciteringar. De intervjuade har haft gott om tid på sig att läsa igenom dokumentet och höra av sig om det skulle vara något som inte stämde. Två av dem har hört av sig men deras kommentarer har rört sådana uttalande som vi inte har tagit med i undersökningen och därför har vi lämnat det därhän.

3.4 Etiska överväganden

På ett tidigt stadium bestämde vi oss för att de intervjuade studenterna skulle vara anonyma. Detta beslut grundar sig på två orsaker. För det första innebär det att leva med ett funktionshinder att man på olika sätt utmärker sig. I de flesta fall behöver studenten någon form av extra resurs som i vissa fall kan innebära ett ifrågasättande från omgivande studenter. Detta vill vi inte bidra till och håller därför de personer som medverkat i arbetet anonyma. Den andra orsaken är att varken personen eller funktionshindret är relevant för att vi ska kunna svara på de frågeställningar vi ställt upp. Det enda som möjligtvis kan vara relevant för det resultat vi kommit fram till är bredden på de funktionshinder vi kommit i kontakt med. Här hade vi, vilket vi tidigare nämnt, önskat en större variation. Vi kopplar alltså inte den information vi fått till vilket funktionshinder personen i fråga har, utan önskar endast få en

uppfattning om de allmänna frågeställningar och eventuella hinder man kan stöta på som student med funktionshinder.

3.5 Källkritik

När vi sökt information i ämnet samt undersökt vilken tidigare forskning som bedrivits har vi gått tillväga på flera sätt. För att få en bild av vad som hade skrivits tidigare använde vi i inledningsskedet Internet. Via Internet fick vi en god bild av de olika artiklar som fanns tillgängliga och vilka tidigare undersökningar som gjorts. En del material kunde vi hämta direkt från Internet medan annat krävde vidare sökning. Vi har även använt oss av den information som olika högskolor skriver på sina hemsidor. Alla högskolor arbetat på något sätt med funktionshinder men har i högsta grad varierad söktillgänglighet vad gäller information i ämnet. Eftersom vår undersökning grundar sig på Lunds universitet har vi varit i kontakt med och fått viss information via den enhet på universitetet som arbetar med funktionshinder. Vi har sökt artiklar, böcker och avhandlingar via olika sökmotorer som är kopplade till biblioteken. Här har vi funnit mycket information och fördjupat våra kunskaper. I böckerna finns ofta digra källhänvisningar som vi kunnat söka vidare från.

3.6 Fortsatt framställning

I följande avsnitt kommer vi att först redovisa och definiera centrala begrepp som är relevanta för vår uppsats. Här för vi bland annat en diskussion kring begreppet funktionshinder och knyter detta till ett miljörelaterat synsätt. Nästa avsnitt handlar om de lagar som är av betydelse om man studerar på högskola och har något funktionshinder. Från och med den mars 2002 gäller en ny antidiskrimineringslag för högskolestuderande som även innefattar gruppen funktionshindrade. I detta kapitel går vi igenom huvuddragen av lagen och tar ut det som har relevans för vår undersökning. Vi tar även upp FN:s hållning i handikappfrågor. Ett kapitel ägnar vi åt att titta närmare på några tidigare undersökningar som rör personer med funktionshinder och som är relevanta i samband med högskolestudier. Därefter presenterar vi de teorier vi använder oss av i tolkningen av intervjuerna. I kapitlet om intervjuerna utgår vi från ordningen i frågeställningarna och redovisar relevanta delar av dem dels i referat, dels med citat och först i efterföljande kapitel analyserar vi och presenterar våra slutsatser.

4. Begreppsdiskussion

Det finns en svårighet i att förklara och definiera de begrepp som används när man talar om de funktionshindrades situation. Det finns ingen allmän, generell definition som är möjlig att använda utan begreppet definieras olika beroende på i vilket sammanhang man stöter på det. En del av den litteratur och forskning vi tagit del av har varit på engelska. I det engelska språket används olika begrepp såsom *impairment*, *disability* och *handicap*. Nedan vill vi visa på en del olika definitioner på begreppen som används i vår uppsats.

1980 presenterade WHO en klassifikationsmanual med namn ICIDH. Förkortningen står för *International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps*. Manualen anger de konsekvenser en sjukdom (disease) kunde ge med begreppen skada (impairment), funktionsnedsättning (disability) och handikapp (handicap). ICIDH-definitionen av begreppet handikapp visar att handikapp till sin karaktär är relativt i den meningen att en sjukdom kan ge en skada, som leder till en funktionsnedsättning, vilket kan bli till ett handikapp. Utgångspunkten är individen och individens sjukdom. Handikapp eller funktionsnedsättningen ses som en konsekvens av bristfälligheter eller defekter hos individen och ställs mot något, som i någon mening skulle kunna bedömas som normalt.

Ett annat sätt att se på handikapp och funktionshinder är att det är miljörelaterat, att funktionshindret är något som involverar både individen och omgivningen/miljön. Enligt detta synsätt läggs stor vikt vid omgivningens/miljöns betydelse. Idag, och med stöd av olika lagar såsom Socialtjänstlagen (SOL), Hälso- och sjukvårdslagen (HLS) och Lagen om särskilt Stöd och Service för vissa funktionshindrade (LSS) betonas bland annat individens inflytande, integritet och självbestämmande. Även tillgängligheten i social och psykologisk bemärkelse fokuseras, för att med teknisk och annan hjälp kunna ta del av och vara aktiv i samhällsgemenskapen. Bakom dessa synsätt finns tankar om det miljörelaterade begreppet, där funktionshindret ses som en relation, ett möte mellan person och miljö och inte bara som en egenskap. En tidig definition av begreppet handikapp som utgår ifrån det miljörelaterade synsättet är:

Handikapp uppstår vid mötet mellan en person som har en skada eller en sjukdom och en bristfällighet i en miljö eller en verksamhet som gör miljön eller verksamheten svårtillgänglig eller otillgänglig för honom (SOU 1980:16).

I vår undersökning utgår vi från det miljörelaterade synsättet på handikapp och funktionshinder. Detta för att mycket av de texter vi stött på både vid universitetet och från andra källor, utgår från detta synsätt. Det är omgivningen och miljön som styr i vilken grad den funktionshindrade upplever sig som funktionshindrad.

4.1 Begreppet funktionshinder

Enligt WHO avses med funktionshinder eller funktionsnedsättning en oförmåga att genomföra en aktivitet som en följd av en skada på det sätt eller inom de gränser som betraktas som normala för en människa. Funktionsnedsättningen kan vara en direkt konsekvens av en skada eller en psykologisk reaktion på en fysisk, sensorisk eller annan skada. Olika personers upplevelse av sin funktionsnedsättning kan variera avsevärt. Här handlar det om hur personen i fråga själv upplever sin funktionsnedsättning (Antonson, 1998). I lagen om likabehandling av studenter i högskolan definieras funktionshinder enligt följande: varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av funktionsförmågan som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå

4.2 Begreppet handikapp

Enligt WHO är handikapp en nackdel; en ofördelaktighet (disadvantage), som ett resultat av en skada eller en funktionsnedsättning, vilket hindrar eller begränsar möjligheten för en person att finnas till och handla på ett för personen normalt sätt. Enligt denna definition kan alltså handikapp sägas vara den sociala konsekvensen av en funktionsnedsättning. WHO's klassifikation definierar handikapp i sex dimensioner, vilka alla refererar till överlevnadsfunktioner; orientering, fysiskt oberoende, rörlighet, sysselsättning, social integrering och ekonomiskt självförsörjande (Antonson, 1998).

4.3 Begreppet miljörelaterat

I Handikapputredningen och Omsorgskommitténs handlingsprogram, *Ett samhälle för alla*, görs följande uttalande:

Handikapp är i stor utsträckning en följd av brister i samhället. Därför kan handikapp elimineras. Det gör man genom att förändra samhället. (Handikappsamverkan 3/1972)

Denna miljörelaterade syn på handikapp och funktionshinder fokuserar på situationens betydelse. Man lägger stor vikt vid vilka situationer en persons funktionshinder ger utslag. Enligt samma dokument säger man att handikapp ska benämnas "handikappsituationer" eftersom det förutsätter en interaktion mellan individens skada och funktionshinder samt den miljö hindret uppkommer i.

I vårt arbete fokuserar vi på mötet mellan individ och omgivning. Vad är det i mötet som handikappar individen? Här spelar omgivningen och omgivningens krav en stor roll såsom den tolkas av individen.

5. Lagar och riktlinjer

5.1 Lag (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan

Denna lag (se bilaga III) är en antidiskrimineringslag som trädde i kraft 1 mars 2002. Lagen har kommit till efter EU-direktiv och för att studenter vid universitet och högskolor inte omfattas av arbetsmarknadslagarna (Prop. 2001/02:27). Den ska främja lika rättigheter och motverka diskriminering på grund av köns-, etnisk- eller religiös tillhörighet, sexuell läggning eller funktionshinder.

De som omfattas av lagen är de som studerar vid eller har ansökt om att få studera vid universitet eller högskolor som har staten, en kommun eller ett landsting som huvudman och enskilda utbildningsanordnare som har examenstillstånd enligt lagen (1993:792). Lagen förbjuder trakasserier och direkt och indirekt diskriminering. Direkt diskriminering innebär att

en person behandlas sämre på grund av exempelvis ett funktionshinder. Indirekt diskriminering är när till exempel regler eller villkor som till synes verkar vara neutrala missgynnar särskilda grupper.

I lagens 9 § (se bilaga III) finns en lista på i vilka situationer förbudet mot direkt och indirekt diskriminering gäller. Av dessa punkter kommer vi att intressera oss för den som gäller när en högskola tar beslut om examination eller gör någon annan bedömning av studieprestation. I intervjuerna framkommer att det föreligger vissa tveksamheter hur denna paragraf ska efterlevas. Att just denna punkt tilldrar sig både vårt och de intervjuades intresse är förmodligen ingen slump. I 14 § om överklagande framgår att just beslut om examination och annan bedömning av studieprestation inte går att överklaga. Alla andra beslut som strider mot denna lag går att överklaga. Det går däremot att yrka på skadestånd för kränkning, om utbildningsanordnaren har åsidosatt sina skyldigheter enligt denna lag, alltså även i beslut om examination och annan bedömning av studieprestation.

5.2 Examination och annan bedömning av studieprestation

Vi ställde oss frågan vad som är skälet till denna särställning med just examination och annan bedömning av studieprestation. Det som kommer närmast i förklaring till varför det är så här är Högskoleförordningen (1993:100) 6 kap. 10§: ”Om inte annat är föreskrivet i kursplanen skall betyg sättas på genomgången kurs. Betyget skall bestämmas av en av högskolan särskilt utsedd lärare (examinator)”. Vi tyckte inte att detta gav någon tillfredställande förklaring och mailade därför Sveriges Förenade Studentkårer frågan om examinatorns makt är oinskränkt och i vilken lag detta står att finna? Frédérique Lémercy, jurist på Sveriges Förenade Studentkårer, svarade så här:

Det finns ingen lagtext som direkt svarar på din fråga men min uppfattning är att läget är följande: examinatorer fortfarande har extremt mycket makt och att väldigt få studenter vågar anmäla eftersom de är rädda för repressalier och tror att de inte har tillräckligt mycket med bevis för att kunna få rätt.

Vi har också talat på telefon med Hans Yngve, jurist hos Hanikappombudsmannen, angående lagen om likabehandling. Han menar att man skulle kunna överklaga ett beslut om till exempel examinationsformen om man anser den vara diskriminerande men då med stöd av 9 § punkt 4 som förbjuder direkt och indirekt diskriminering när en högskola vidtar en

ingripande åtgärd mot en student. Frågan är om en utebliven handling kan vara en ingripande åtgärd. Det är ju så man måste tolka det om en examinerator inte anpassar examinationen så att en student med funktionshinder har samma möjligheter som andra studenter. På Överklagenämnden för högskolans hemsida finns ett fall refererat som inte togs upp till prövning. Det gällde en student som blivit antagen till en utbildning och fick avslag på sin ansökan om teckenspråkstolk med motivering att behovet av tolkar överskred tillgången. Man ansåg inte att högskolan hade gjort en ingripande åtgärd.

5.3 Årlig plan

Lagen ålägger alla universitet och högskolor att varje år upprätta en plan som ska innehålla de åtgärder man beslutat om för att främja studenters lika rättigheter och motarbeta trakasserier. Planen ska redovisa vilka åtgärder man avser påbörja och genomföra under det kommande året och i nästkommande års plan skall det redovisas vad som verkligen har genomförts.

Vi började eftersöka denna plan för Lunds universitet på ett tidigt stadium i arbetet med denna uppsats. Den första vi frågade var den som ansvarar för handikappverksamheten på studerandeenheten. Detta var i början av april, vi fick då veta att en sådan plan var under utarbetande och förmodligen skulle vara färdig den 15 april då vi kunde kontakta henne igen. Däremot fanns en tidigare plan tillgänglig från 1993, alltså tio år gammal. Lagen har tillkommit långt senare så detta dokument har så att säga varit det som styrt handikappverksamheten fram till nu. Detta fann vi intressant och ville gärna ta del av. Efter mycket dividerande som berodde på att hon inte tyckte det var något som var av intresse för vår uppsats, kunde vi få hämta det på studerandeenheten. Ingen hade tid eller möjlighet att posta det till oss. Ovilligheten att ge oss detta dokument ökade givetvis vår nyfikenhet. När vi väl fick tillgång till det visade det sig vara riktlinjer för stödåtgärder till handikappade studenter, visserligen intressant men med mycket lite gemensamt med den plan som lagen om likabehandling föreskriver. Den 15 april infann sig och vi tog kontakt igen och fick då reda på att planen inte var riktigt färdig än. Hon ville inte lämna ut ett arbetsdokument.

Vi fortsatte med vårt uppsatsarbete och i intervjuerna med studiekuratorerna tog vi upp lagen om likabehandling och frågade om planen som ska finnas. Ingen hade hört något om den eller om arbetet med den. Vi fann hela situationen kring detta märklig och så småningom ringde vi upp en dam på utvärderingsenheten på Lunds universitet, som vi vet jobbar med en

enkätundersökning bland studenter med funktionshinder på Lunds universitet. Vi frågade henne om det arbete hon gör ska ligga till grund för den plan vi söker. Hon berättade att det ska det så småningom och dessutom kunde hon upplysa oss om att planen redan finns och antogs vid universitetsstyrelsens möte den 24 februari i år. Protokollet från styrelsemötet finns på Lunds universitets hemsida, dock inte själva planen som är en bilaga men i protokollet står vilket diarienummer bilagan har och efter att ha pratat med någon på arkivet ringer vi universitetsstyrelsens kansli och de erbjuder sig att skicka en kopia. När vi nu efter många om och men äntligen fått tag i planen som kallas *Plan med anledning av lag om lika behandling av studenter* kan vi konstatera att det är ett tämligen uddlöst dokument. Åtgärderna redovisas för varje grupp för sig (se bilaga IV). Formuleringarna är svepande och inte mycket konkret nämns undantaget den enkätundersökning som vi skrivit om ovan.

5.4 FN:s standardregler

1981 antog FN:s generalförsamling resolution 37/52. Här definierades för första gången handikapp som ett förhållande mellan människor med funktionsnedsättning och deras omgivning. 1987 höll FN ett expertmöte i Stockholm där det beslutades att FN:s grundtanke ska vara att funktionshindrade ska ha full delaktighet och jämlikhet i hela samhället. Mötet rekommenderade generalförsamlingen att utforma en internationell konvention. Detta arbete påbörjades men man lyckades inte enas om formuleringen så istället utformades de 22 regler i FN:s standardregler som fått ett utbrett stöd och som Sveriges regering ställer sig bakom. Dessa regler ställer moraliska, dock inga juridiska, krav på alla i samhället, från myndigheter och kommuner till företag och organisationer att de ska ta sin del av ansvaret för att detta ska bli verklighet. Regel nr 6 behandlar utbildning och inleds med följande ord:

Staterna bör erkänna principen om lika möjligheter till utbildning på grundskole-, gymnasie- och högskolenivå för barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning. De bör se till att sådan utbildning är en integrerad del av den ordinarie utbildningen (Handikappombudsmannens hemsida).

6. Stödåtgärder för funktionshindrade studenter vid Lunds universitet

Lunds universitet har flera olika stödåtgärder som är till för att studenter med funktionshinder ska kunna bedriva sina studier på ett likvärdigt sätt som övriga studenter. Vi kommer här att

presentera en del av stödåtgärder som en student har tillgång till (Lunds universitets hemsida). Förutom dessa direkta åtgärder har studenten även möjlighet att utnyttja studievägledning för att diskutera utbildningsval och eventuella behov av stödåtgärder. Den enhet vid universitetet som ansvarar för dessa åtgärder är *Studerandeenhetens avdelning för handikappverksamhet*.

Anteckningshjälp. Om studenten behöver anteckningshjälp under föreläsning eller grupparbete kan man ta hjälp av en kurskamrat för detta. Kurskamraten får en viss ersättning. Även kopieringskostnader i samband med anteckningshjälpen ersätts. Studenten har även möjlighet att spela in en föreläsning men måste då ha föreläsarens tillåtelse.

Stöd av mentor. Mentor innebär en lämplig person som kan ge stöd om studenten har svårigheter att komma igång eller har svårigheter med kursinnehållet. Mentorn utses av handikappverksamheten i samarbete med institutionerna. Mentorn ska ha kunskap inom aktuellt ämnesområde och ska fungera som ett personligt stöd för studenten i dennes studier. Mentorn kan till exempel ge tips om studieteknik, inspirera studenten och fungera som en diskussionspartner.

Talboks- och punktskriftsbiblioteket, TPB. Studenter som är synskadade, rörelsehindrade eller har läs- och skrivsvårigheter kan få låna kurslitteratur på ett anpassat medium från TPB. Detta kan innebära talböcker på kassett eller cd-skiva, e-textböcker, punktskriftsböcker eller förstorad text.

Handledning. Utöver den handledning som institutionernas lärare erbjuder kan studenter med funktionshinder få viss handledning eller undervisning enskilt eller i grupp av pedagoger från Handikappverksamheten. Handledningen är av övergripande karaktär och inte ämnesspecifik.

Introduktionskurs för dyslektiker. För att introducera studenter med dyslexi i studiensituationen erbjuds en introduktionskurs som innehåller studieteknik, skrivprocess, datorkunskap och presentation av datorhjälpmedel. Kursen ges i samband med terminsstart och under terminen.

Kamratstöd. Det finns möjlighet för psykiskt funktionshindrade att delta i en kamratstödsgrupp.

Informationsträffar. Olika grupper av studenter med funktionshinder erbjuds träffar med personal vid till exempel Hörsel- och dövenheten, Syncentralen och Hjälpmiddelscentralen för en dialog kring hjälpmedel samt för information om stipendier och fonder m.m.

Specialarrangemang vid undervisning och examination. Studentens funktionshinder kan kräva att en viss kurs eller ett kursmoment måste ändras eller plockas bort. Detta tar studenten upp med sin studievägledare. Utformningen av alternativ examinationsform sker alltid i samråd med den examinatorn som berörs. Den vanligaste alternativa examinationsformen är förlängd tentamenstid.

7. Tidigare forskning

7.1 Tillgänglighet

Att alla som har sökt och kommit in på en utbildning ska ges möjlighet att genomföra den, kan tyckas vara en självklarhet. Men så är det tyvärr inte för alla. Människor med funktionshinder kan vara tvungna att övervinna en hel rad av svårigheter innan de kan börja studera på högskola. Vad hindren består i beror naturligtvis på vilket funktionshinder det gäller. För många grupper som exempelvis rörelsehindrade, synskadade, hörselskadade och allergiker är undervisningslokalernas tillgänglighet och beskaffenhet centrala. Vidare kan möjligheten till ett anpassat boende vara avgörande. Andra faktorer kan vara vilka tekniska hjälpmedel som finns tillgängliga och viljan och förmågan att anpassa undervisningen till de förutsättningar som funktionshindret kräver.

Andelen Studenter med funktionshinder på universitet och i högskola är betydligt lägre än i grundskola och gymnasium. I grundskolan låg andelen elever med funktionshinder runt 0,7 % under tre år i mitten av 1990-talet. Samtidigt låg andelen studenter med funktionshinder i högskola mellan 0,11 % och 0,14 %. I gymnasieskolan var siffrorna 0,60 % till 0,65 % (Blom, 1997). Vad som är orsaken till varför andelen studenter med funktionshinder sjunker så drastiskt i högskolan vet man inte riktigt men den fysiska tillgängligheten av undervisningslokaler är givetvis avgörande för alla som studerar, kan man inte fysiskt närvara på föreläsningar och andra undervisningsaktiviteter när det gäller traditionell undervisning, är det naturligtvis omöjligt att gå den utbildningen.

Sisus (Statens institut för särskilt utbildningsstöd) arbetar bland annat med att inventera hur tillgängligheten av den fysiska miljön på Sveriges högskolor är. Dessa uppgifter finns tillgängliga i en informationsbank på Internet. Målet är att alla undervisningslokaler ska ha en grundtillgänglighet, det ska exempelvis vara möjligt att ta sig dit i rullstol. Utifrån denna grundtillgänglighet får man sedan anpassa lokalerna till de behov som de studenter som begagnar sig av lokalerna har. Detta enligt det så kallade miljörelaterade handikappbegreppet. Skolan ska alltså anpassas till studenten.

I Sisus jämförelse av den fysiska tillgängligheten för rörelsehindrade på svenska högskolor framkommer att Lunds universitet ligger sämst till i detta avseende. Knappt 40 % av institutionerna vid Lunds universitet har fysisk grundtillgänglighet, motsvarande andel för Umeå universitet, som är landets högsta, är 90 % (Blom, 1997). På Lunds universitets hemsida står det att 85-90 % av lokalerna har grundtillgänglighet för funktionshindrade. Sisus uppgifter är från 1997, av uppgifterna på Lunds universitets hemsida går det inte att utläsa från när uppgifterna är hämtade. Skillnaden kan alltså bero på att lokalerna har renoverats och byggts om sedan 1997. Generellt sett visar Sisus studie att de äldre universiteten och högskolorna har sämre tillgänglighet än de yngre, vilket inte är särskilt förvånande med tanke på att byggnormer mer och mer har anpassats till de behov som funktionshindrade har.

Tillgängligheten hos en lokal mäts inte bara genom hur tillgänglig den är för rörelsehindrade utan på en rad andra punkter som till exempel ventilation, förekomsten av blindskrift på hissknappar, kontrastfärg i trappor och tillgång till handikapptolett.

Som nämnts ovan är inte bara undervisningslokalerna viktiga utan grundläggande är även möjligheterna till ett fungerande boende. Sisus kartläggning innefattar även studentbostäder. Undersökningen omfattar knappt 50 000 studentbostäder. Av dessa är 300 anpassade till rörelsehindrade. 132 av dessa finns i Ronneby. Av de 79 studentbostäder som är allergianpassade ligger samtliga i Luleå och Umeå. Ett stort problem är att efterfrågan på anpassade bostäder skiftar från tid till annan och man kan inte låta bostäder stå tomma i väntan på efterfrågan. När då någon är i behov av en anpassad bostad så får de ställa sig i kö (Blom, 1997).

7.2 SOU 1998:48

I rapporten Kontrollerad och ifrågasatt – intervjuer med personer med funktionshinder SOU (1998:48) har journalisten Malena Sjöberg intervjuat personer med funktionshinder. De berättar om hur de blir bemötta och hur slitsamt det kan vara att ha ett funktionshinder och dessutom bli misstrodd och ifrågasatt.

En av de intervjuade är Peter Anderberg, civilingenjör och doktorand vid Certec, Centrum för rehabiliteringsteknik vid Tekniska högskolan i Lund. Han har ett funktionshinder och använder rullstol. Peter tycker inte den svenska handikappolitiken är bra och efterlyser en diskrimineringslagstiftning av amerikansk modell. I USA infördes lagar mot diskriminering av funktionshindrade i början av 1990-talet. Anders har erfarenhet av hur tillgängligheten kan vara i ett samhälle med strängare lagstiftning. Följer man inte lagen kan man bli stämnd och riskera att få betala dyra skadestånd och indragna offentliga anslag. Peter berättar:

Först anpassade man under gnäll och stön därför att man måste och därför att det var så dyrt att låta bli. Men så småningom blev det självklart. Nu ingår anpassningen i planeringen och det har vuxit fram en allmän syn att det är fel att diskriminera (s. 130).

Peter ser IT-teknik som ett värdefullt hjälpmedel när det gäller högskolestudier, i väntan på att den fysiska tillgängligheten blir bättre. Han kan följa mycket av undervisningen över Internet från sitt hem i Karlskrona.

Det är nödvändigt att göra skolor och universitet tillgängliga, men det är en långsam process där det finns mycket inkompetens och dumhet inblandad. Så i väntan på att kunna komma fram där man behöver är det bra att vara oberoende av de fysiska omgivningarna. I själva verket tycks tillgängligheten inte bli bättre vid universitet och högskolor. Peter befarar att det tvärtom kommer att bli sämre nu när ansvaret för mindre anpassningar har lagts på de enskilda institutionerna (s 131).

Intervjun med Peter Anderberg är gjord någon gång före april 1998, alltså flera år före lagen om likabehandling trädde i kraft.

8. Teoretisk ram

Vårt teoretiska perspektiv är bemötandeperspektiv och grundar sig på ett dokumentationsarbete kring internationella normer inom handikappolitiken som tagits fram av FN. I dokumentet beskrivs fyra synsätt på hur man kan se eller väljer att se på funktionshinder. Genom vårt arbete har vi även stött på många teoribildningar som tar upp identitetens betydelse för hur man själv uppfattar sitt funktionshinder. Detta valde vi vid ett tidigt stadium att inte lägga fokus på eftersom det förmodligen skulle bli för stort och ogreppbart för våra intentioner.

Nedan kommer vi kort att presentera de olika modeller som ligger till grund för FN:s dokument kring bemötande. Den **medicinska modellen** utgår från de skador och funktionella nedsättningar som individen har. Resultatet ligger till grund för handlandet. I **rehabiliteringsmodellen** betonas de aktiviteter som individen kan eller inte kan utföra. Rehabiliteringsinsatser och annat stöd för att utveckla den enskildes förmåga står i centrum. Den **miljörelaterade modellen** riktar uppmärksamheten på de hinder i samhällsmiljön, som finns för individens aktiva deltagande. Det är miljön runt omkring den funktionshindrade som måste ändras och som skapar ett funktionshinder. Funktionshindret blir en konsekvens av miljön. **MR-modellen** (**M**änskliga **R**ättigheter) är den senaste av de fyra synsätten. Den tar sin utgångspunkt i att de grundläggande mänskliga rättigheterna gäller alla. Utgångspunkten blir att undersöka i vilken utsträckning människor med funktionshinder kan utöva dessa fri- och rättigheter. Den omfattar alla människor, följaktligen blir frågan hur de olika fri- och rättigheterna kan utövas av människor med funktionshinder.

Det är MR-modellen som alltmer blivit det dominerande synsättet, både internationellt och i Sverige. FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och Europakonventionen är de tydligaste bevisen på hur starkt detta perspektiv är. Det har nu stärkts ytterligare i Sverige genom **lagen om likabehandling** som vi skriver om i ett tidigare kapitel. När det kommer till hur funktionshindrade ska tillförsäkras dessa grundläggande rättigheter är det framför allt den miljörelaterade modellen som är tillämplig.

Med hjälp av dessa teoretiska utgångspunkter kommer vi att analysera det resultat vi får fram genom undersökningen för att se i vilken grad begreppen kan användas för att belysa de funktionshindrades situation. De svar vi får blir tillsammans med de lagar som styr, vägledande för hur synen på studenter med funktionshinder ser ut.

9. Intervjuerna

I detta kapitel redovisar vi resultatet från intervjuerna. Vi blandar citat från de olika intervjuerna och redovisar dem såde tillsammans belyser frågeställningarna i tur och ordning. Flera av citaten kan belysa mer än en frågeställning varför vi väntar med analysen till ett eget kapitel.

9.1 Diskriminering

För att undersöka frågeställningen om funktionshindrade studenter på Lunds universitet är diskriminerade, har vi ställt en rad kringfrågor som exempelvis ”är du aktiv i någon studentförening eller studentorganisation” eller ”umgås du med dina studiekamrater på fritiden”. Ingen av studenterna har i svaren på frågorna uttryckt att de känner sig utanför. Ingen av de tillfrågade kan sägas vara, eller anser sig vara aktiv i någon studentorganisation eller förening. En av studenterna svarade så här på frågan om graden av hennes engagemang i studentorganisationer hade något med hennes funktionshinder att göra.

Inte nåt klart samband men... jag tror ändå att jag aktiverar mig mycket mer i andra föreningar för att det känns som att studentvärlden är ganska enkelspårig, det finns mindre förståelse där. Det är väldigt bestämt vad som

är normalt bland studenter. Går man i skolan på dagarna så kan man ju vara någon annanstans på sin fritid.

De övriga trodde inte heller att graden av deras engagemang i studentorganisationer hade med deras funktionshinder att göra. Två av de tillfrågade har fått sitt funktionshinder under studietiden vid Lunds universitet och har därför erfarenhet av att studera både med och utan ett funktionshinder. Deras engagemang i studentorganisationer har inte ändrats i och med deras funktionshinder.

Vi frågade om hur kamratskapet var på deras kurs. Alla tyckte det var bra men två hade erfarenheter från andra kurser där det varit sämre. En svarade så här:

På min kurs är det grymt bra. Vi på branden har nog den bästa sammanhålningen på hela LTH (Lunds tekniska högskola, vår anm.). Det är ingen konkurrens om jobben och man jobbar mycket med att få ihop en schysst relation från början. Jag trivs jättebra.

En annan svarade angående kamratskapet, ”våldigt bra på teologen och obefintligt på psykologen”. Ännu en sade: ”Jag tycker att det är bra. Det är alltid grupperingar i en stor grupp men inte som jag uppfattat som några rivaliteter”.

När vi ställde den direkta frågan, har du någon gång känt dig diskriminerad fick de flesta tänka efter lite och spontant så var det ingen som svarade ja direkt. Ett svar var:

Jag vet inte riktigt. Det som känns lite jobbigt ibland när att jag måste ha overhead-bilderna uppkopierade. Helst innan lektionen. Det glömmet de alltid, det kan jag lova. Det känns lite jobbigt när man sitter där och de visar en massa overhead-bilder. Jag tänker, vadå? Det går ju bra om jag sitter rätt så nära tavlan men sedan vet jag ju inte alltid om de ska ha overhead. Ibland sitter jag inte på rätt ställe. Ibland har det hänt att jag inte fått den tid jag behöver vid en tenta. Det värsta jag varit med om det var bibliotekarieutbildningen här i Lund. Första gången var inte tiden tillräcklig, det var inte tillräckligt förstorat. Då kände jag mig diskriminerad. Nästa gång fungerade det mycket bättre. Det var för att jag klagade som det blev en förändring.

Ett annat svar var:

Nej, inte här. När jag behöver hjälp får jag det. Man måste trycka på rätt knapp. Ibland orkar man inte. Inför vissa tentor vill jag inte hålla på att krångla. När man pluggar på riktigt och lägger tid på det vill jag gärna kunna fullfölja det snyggt.

På frågan, i vilken studiesituation blir du mest påmind om ditt funktionshinder svarar den synskadade studenten:

När jag blir mest påmind är när jag är uppe på UB (Universitetsbiblioteket, vår kommentar). Där är det väldigt besvärligt. Först kommer man upp för en enorm trappa, sedan är det en dörr, sedan är det kolmörkt. När man kommer in är det en ny trappa, sedan är där en hemsk snurrdörr efter det. Sedan är man inne på biblioteket... Jag får ställa mig en stund innanför dörren och se dum ut för att vänja mig vid mörkret.

9.2 Bemötandet från andra studenter

Nästa frågeställning är hur studenter med funktionshinder upplever bemötandet från andra studenter. Överlag tycker de intervjuade att de bemöts bra av övriga studenter men att det finns vissa komplikationer. Några av de funktionshindrade är rädda att en del av de stödåtgärder de har, upplevs som orättvisa av andra studenter. En respondent säger att kamraterna brukar skoja om det, men att de vet att han kan ta det. En annan sa:

... att dom också uppskattat att de fick samma fördelar. Min kompis sa att hon tyckte det är ingenting du måste prata om. Jag tyckte det var rätt jobbigt första terminen för det va så mycket att anpassa sig till men sen har jag ju...

En av de kuratorer vi intervjuat berättar, när vi pratar om vilka studenter med funktionshinder hon stöter på, så här:

Det finns ju dom studenter som inte vill att det ska synas, det stöter jag på rätt ofta, det ska inte synas, det ska inte märkas, dom andra ska inte veta, jag kämpar på jag behöver det och det sen sköter jag det själv.

En av de intervjuade säger att de andra studenterna gärna hjälper till men att det kan vara svårt att förklara för dem vad hennes funktionshinder verkligen innebär för henne. Hon

berättar att de kan säga till henne ungefär att ”vi vet att du har problem men kan du inte skärpa dig i alla fall”. Samma student säger angående att det är ett osynligt funktionshinder:

Jag tycker mer och mer att det är ett problem, i början tyckte jag det kunde vara jobbigt ibland men för det mesta är det bra att ingen märker det men... folk fattar inte, det går inte att förklara. Jag förklarar och förklarar, det hjälper inte, så nu tycker jag nog att det lilla, de gångerna som det faktiskt är bra att det inte märks, det uppväger inte alls att slippa förklara. Jag tror att det största problemet är att folk inte kan generalisera att om jag säger att jag har dom här problemen nu, så kan de möjligtvis förstå det precis när jag säger det i den situationen, men sen då om det är något annat som jag tycker är självklart, jamen det har jag ju sagt då på något sätt, jaha, men då är det borta där, dom ser inte... det är svårt att förklara, förstår du vad jag menar?

När det gäller frågan om hur mycket studenterna umgås med sina studiekamrater skiljer sig svaren mellan de som bodde i Lund redan innan de började på universitetet och de som har flyttat till Lund från en annan del av Sverige för att studera. De som har bott i Lund sedan tidigare umgås mindre med sina studiekamrater än de som flyttat dit. En av de inflyttade uppger att han enbart umgås med studiekamrater. På frågan om relationen till studiekamrater påverkas av att ha ett funktionshinder varierar svaren. En av studenterna uppger att hon blir socialt begränsad. Hon säger också, ”ta kontakt är inga problem men att behålla den just för att jag har en onoffpersonlighetstörning och det är rätt svårt, framför allt för folk man inte känner”. Ett annat svar vi fick var:

Jag vet inte, men ibland så kanske de hjälper mig lite extra. Det är svårt att avgöra för jag har ju inte levt ett liv utan dyslexi. Det har inte inneburit något negativt, kanske har någon varit lite knepig men jag är inte så intresserad av de personerna heller så det jämnar ut sig.

Ytterligare ett svar:

Jag är ju väldigt rättfram. Jag säger till dem att nu är det så här att vinkar ni på mig på håll så ser jag inte det. Vill ni prata med mig så får ni komma fram och säga det. Så att de vet hur de ska göra.

9.3 Bemötandet från lärare och övrig personal

För att få reda på hur studenter med funktionshinder upplever bemötandet från lärare och övrig personal har vi frågat direkt om detta. Viss information får vi även från svar på frågan

om det är något de skulle vilja att universitetet gjorde på ett annat sätt när det gäller de åtgärder som erbjuds för att underlätta deras studier. Alla intervjuade anser sig i stort bli väl bemötta av lärare och övrig personal. Dock har alla egna erfarenheter eller i ett fall känner någon som har erfarenhet av dåligt bemötande från enskilda. En student säger så här:

Det växlar ju från person till person, det är ingen som är alltså så där direkt... som säger att det har jag inte lust med men vissa anstränger sig väldigt mycket att det ska bli bra och vissa gör väl det dom måste och inte mer.

Samma student säger också vid ett annat tillfälle:

De är inte så bra på att utreda behovet vad du egentligen behöver hjälp med, de är väldigt snälla och säger oja du behöver hjälp, och kommer man och säger, det här behöver jag hjälp med så javisst det fixar vi, det är inget sänt... nja vi måste utreda dig i tjugo veckor eller...

En annan student säger:

Det har varit bra. Någon gång har det varit lite tjafs, en studievägledare som beslutade var inte riktigt... han var faktiskt en katastrof. Enligt Christel Berg (handikapphandläggare för dyslektiker vid Studerandeenheten vid Lunds universitet, vår kommentar) ska jag gå via dem om det blir problem. Då ska de skicka tentavakt, han har inte ens tagit kontakt med dem.

Samma student säger på frågan om stödåtgärderna varit tillräckliga: "Ja, jag är jättenöjd med allt. De på universitetet har varit jättebra, Christel Berg och de".

Alla har vid något tillfälle påpekat att informationen till lärare kunde vara bättre. Även de två kuratorerna hade den erfarenheten och en av dem säger att "det finns en medvetenhet om att vi måste göra mer vad gäller informationen till lärarna. Det kan göras mycket, mycket mer".

Den andra kuratorn vi talat med har också synpunkter på lärarens roll:

...men sen tror jag också att det handlar om att de lär sig också detta, lärarna, ju mer de jobbar med detta ju mer lär de sig, det här innebär si eller så det är inte så jobbigt som de tror, det blir inte så mycket extra. Det är det här att få mer och mer arbetsuppgifter och va till bristningsgränsen belastad, det ska inte få styra men det kanske ändå ibland gör det, om man då har fasta system för hur det ska hanteras underlättar det ju för dem. Det handlar också om utbildning, det var väl också en sak vi sagt i det här, man skulle ha utbildning i till

exempel om vad det innebär att vara dyslektiker, hur rättar man de skrivningarna, hjälpa dem i detta och inte bara lämna dem heller va, de har också rätt att få någon sorts baskunskap.

En av studenterna säger på frågan om hur hon har blivit bemött av lärare så här:

Jag tycker jag blivit bra bemött. Det finns en stor förståelse. Sedan ska det övergå i praktik och det är inte alltid det funkar. Sedan är det, det här att man byter studievägledare. Det är studievägledaren som ska underrätta läraren och veta vad som gäller. Det är inte alltid de gör det för de byter ofta. Det är för det mesta lättare att prata direkt med föreläsarna. Tar jag bara upp det i god tid är det inga problem. Egentligen ligger det på studievägledaren att informera läraren. Det brukar fixa sig.

9.4 Lagen om likabehandling

Hur lever Lunds universitet upp till intentionerna i Lag (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan, undrar vi. Enligt en av de intervjuade studenterna krockar lagen med examinatorns rätt att bestämma examinationsform.

Man får ett beslut från handikappnheten men en del lärare struntar i det som till exempel man får lämna in skriftliga uppgifter senare men då kan examinatorn vägra gå med på det och då tycker jag att det inte ska va så himla svårt att säga att är det ett beslut så följer du det annars får nån annan göra det istället. Det är en tjej som har hållit på mer än en termin och inte fått godkänt fast hon har beslut men han vägrar och de kan inte göra någonting. Men det är enskilda personer.

När vi frågar om inte examinatorn måste följa Studerandeenhetens beslut svarar samma student: ”Nej det är det han inte måste. Säger läraren ja, så är det bra men säger han nej, så är det... lång näsa. Det står ju beslut och så står det enligt överenskommelse”.

En av kuratorerna vi pratat med har en snarlik uppfattning om examination och examinatorns roll. Hon säger så här:

Ja, när det gäller examination, tentamen och sådant där så är det fortfarande så att examinatorn är suverän så att säga. Teoretiskt sett har jag uppfattat att även om en student kommer och har ett dokumenterat funktionshinder och papper på att han har rätt till stödåtgärder som specialarrangemang vid tentamen så måste det godkännas av examinatorn.

Hon uttalar även följande angående examinationer:

Sedan finns det de institutioner som är mera om sig och kring sig och tar dyrt betalt för att göra en halv extra tenta eller en muntlig tentamen. Det varierar väldigt mycket. Den rättigheten har ju institutionerna, att ta betalt för merkostnaderna.

På frågan om den årliga handlingsplan som varje högskola och universitet ska upprätta enligt lagen om likabehandling svarar den andra kuratorn:

Nej, vi har inte diskuterat det här. Det finns nog någon annanstans på universitet men det händer ju nånting, det pågår ju nånting, man har ju börjat eftersom man har börjat prata med studenter. Vi har inte fått någon information om detta.

Följande replikskifte återfinns i en annan intervju med en student:

Intervjuare: Hur har du blivit bemött av lärare och övrig personal?

Student: Jag har blivit bemött bra men hon som tipsade mig om det här hon hade en lärare som tyckte det var nonsens när hon ville ha mer tid på tenta.

Intervjuare: Hur blev det sen för din kompis, fick hon mer tid?

Student: Nej jag tror inte hon tog tag i det heller, sen har hon tagit uppehåll.

Följande citat från en intervju med en student belyser en oönskad bieffekt som utökad tid på tentamen kan få. Så här säger den intervjuade som svar på frågan om något skulle kunna göras på ett annat sätt från universitetets sida:

Nej det är väl det att lärarna ska va informerade, det ska de ju vara men det är inte alltid de är och att man har längre tid på tentorna vilket även gäller då skriftliga hemtentor, det är inte anpassat alls då man missar tid på nästa grej. Jag lämnade in en hemtenta igår och nu har jag missat flera dagar med föreläsningar.

En annan student har lite andra funderingar kring utökad tid på tentamen:

Det finns en kille i min klass som har svårt på tentan, han skriver väldigt långsamt, och kuggar därför mycket. När han får längre tid går det bra för honom. Han har fått det på vissa av våra tentor. Han skulle säkert behöva en dyslexidiagnos, han lider ju inte av det själv, han måste mätas med någon

annan för att upptäcka det. Han har fått extra tid, då har folk frågat varför inte alla andra får det. Det är väldigt svårt att peka på vem som ska ha längre tid. Därför hade det varit mycket enklare om alla hade längre tid. Det är ett förlegat system det där. Det är förlegat. Om man kan hålla på att plugga upp betygen flera år efter så kan man väl också få en extra timme på tentan.

När vi pratar med en av kuratorerna om examinationsformer och olika aspekter på detta utifrån olika funktionshinder säger hon följande:

På LTH finns mycket traditioner och mycket traditionella tentor och kurserna sätts likadant år efter år. Det finns en dynamik just nu, upplever jag, att reformera när det gäller kurser och alternativa examinationsformer. Det är mer projektarbete, mer inlämningsuppgifter, kanske till och med hemtentor och grupparbete. Den rörelsen finns här och mer eller mindre på olika institutioner. Det ska bli spännande att se om detta är något som underlättar för de funktionshindrade eller tvärtom.

Ytterligare en synpunkt från en av studenterna som ansluter till detta om examinationsformer. Hon säger att på de kurser som har betygen godkänt och väl godkänt kan man bara få godkänt om man har fått extra tid på tentan, vad skälet till detta än må vara, ”i och för sig behöver man inte V.G till någonting men det känns lite ojust”.

10. Analys

10.1 Är funktionshindrade studenter på Lunds universitet diskriminerade

Sammantaget visar vår undersökning att våra respondenter alla har upplevt situationer då de blivit dåligt behandlade men dessa situationer ses från respondenternas håll inte som så allvarliga och ingen säger direkt att de anser sig diskriminerade. Vissa situationer, till exempel situationer i samband med examination, har av ett par studenter uppfattats som diskriminerande. Vi återkommer till detta senare i samband med frågeställningen om lagen om likabehandling. Detta verkar dels handla om brister i rutiner och dels på ett förlegat synsätt hos delar av universitetets personal. De rättigheter som studenter med funktionshinder har står sig dåligt i konkurrensen när de kolliderar med andra intressen. På precis samma sätt som andra svaga grupper har svårt att hävda sin rätt kan vi genom våra respondents svar ana

att så även är fallet för studenter med funktionshinder. Ett tecken på detta är att de just själva måste hävda sin rätt.

Alla är överlag nöjda med den hjälp de fått centralt från universitetets sida vad gäller stöd och hjälpmedel i studiesituationen. Vid flera tillfällen har studenter känt sig missnöjda med hjälpen från lärare inför föreläsningar. Detta verkar dock inte att vara något generellt problem utan handlar även här om enskilda lärare som inte genomför de åtgärder studenterna fått beslut om. Det kan även handla om brister i informationen till lärare vilket vi återkommer till senare. En student beskriver att ”man måste trycka på rätt knapp” för att få den hjälp man har rätt till. Detta kan tyda på att informationen till studenter med funktionshinder om vilken hjälp de kan utnyttja i vissa fall är bristfällig. En student menar att man inte ”orkar krångla”. Respondenten menar vidare att hon ”gärna vill kunna fullfölja det snyggt” vilket visar på att studenten försöker anpassa sig efter de rutiner som gäller. Alla respondenter anser att den fysiska tillgängligheten är bra, förutom en som är synskadad och anser att Universitetsbiblioteket har en del brister i form av bland annat en krånglig ingång. Att inte fler studenter upplever brister i den fysiska tillgängligheten är intressant med tanke på den tidigare undersökning som gjorts av Sibus, där Lunds universitet generellt hade dålig tillgänglighet. En orsak kan vara att våra respondenter i liten omfattning har funktionshinder som kräver en fysisk miljö som är anpassad efter deras behov. Sammanfattningsvis visar vår undersökning att Lunds universitet verkar inom ett miljörelaterat synsätt på funktionshinder, där man i hög utsträckning arbetar för att lösa de hinder som uppstår för att göra universitetet tillgängligt för alla.

De studenter vi intervjuat har alla förhållandevis ”lätta” funktionshinder vilket kan innebära att vi inte fått en rättvis bild av vilken situation studenter med funktionshinder har eller hur de upplever den. Förekomsten av diskriminering kan möjligen variera beroende på vilket funktionshinder man undersöker. Utifrån vår första frågeställning bedömer vi det som att studenter med funktionshinder på universitetet till stor del är väl integrerade i studiesituationen och att de får den hjälp de behöver samt är nöjda med den. Brister finns, men studenterna har inte upplevt eller betecknat dessa som direkt kränkande eller allvarligt diskriminerande.

10.2 Hur upplever studenter med funktionshinder bemötandet från andra studenter

De intervjuade anser sig överlag bli väl bemötta av sina studiekamrater. De upplever vissa problem med att andra studenter anser att det är orättvist eller onödigt med den extra hjälp de får i samband med sina studier. Detta löser en del studenter med att helt enkelt inte berätta vad de får för stödåtgärder. Även en av studiekuratorerna bekräftar detta. Hon talar om att de funktionshindrade studenterna vill sköta sin situation själva och inte ha så mycket kontakt med studiekuratorerna efter att de fått den hjälp de är berättigade till.

De flesta studenter upplever inte att de får den förståelse för sitt funktionshinder som de skulle vilja. En student ansåg att studentvärlden var enkelspårig och oförstående vilket tyder på att vissa studiekamrater inte har den förståelse för den funktionshindrades situation. Genom ett svar upplevde vi att de andra studenternas syn på sina funktionshindrade kamrater var situationsbunden. Respondenten upplevde att hon i varje ny situation på nytt måste förklara sina problem. En student menar att det är svårt för andra, icke funktionshindrade studenter, att förstå vad det innebär att leva med ett funktionshinder. Sammantaget upplever studenterna med funktionshinder att de blir väl bemötta men att förståelsen från studentkamrater i vissa fall är bristfällig.

Det faktum att en del studenter med funktionshinder väljer att inte ”komma ut” tyder på att det även bland studenter finns ett förlegat synsätt på vilka rättigheter man har som funktionshindrad.

10.3 Hur upplever studenter med funktionshinder bemötandet från lärare och övrig personal

Som det framgår av intervjuredovisningen anser alla de intervjuade studenterna att de i allmänhet blir väl bemötta av lärare och övrig personal men att alla också har dåliga erfarenheter av varierande karaktär.

Alla är i stort sätt nöjda med handikappverksamheten vid Studerandeenheten samtidigt som alla menar att informationen till lärarna kan bli bättre. Detta är en viktig invändning, det är ju i kontakten med lärarna som många av de stödåtgärder den funktionshindrade har rätt till

omsetts i praktiken. När det gäller att lärare uppfattats som dåligt informerade, vet vi inte var det brister. Det kan vara så att den information som lärarna får är bristfällig eller kan det vara en oförmåga hos lärarna att ta åt sig informationen. En av kuratorerna förklarar att vissa brister kan ha att göra med att vissa stödåtgärder ökar lärarnas arbetsbörda orimligt mycket och att de inte kompenseras för detta. Hon tycker också att det borde ges mer stöd till lärarna i form av utbildning när det gäller funktionshinder. En annan förklaring till varför bemötandet från lärare och annan personal inte alltid upplevs som bra kan vara knappa ekonomiska resurser, att det helt enkelt blir en fråga om pengar.

Ur ett MR-perspektiv blir det som är rättigheter för studenterna till skyldigheter för universitetet, dess lärare och övriga personal och därför är det viktigt att de är införstådda med vilket ansvar och de har gentemot en student med ett funktionshinder. Det måste rimligtvis vara en av universitetets grundläggande uppgifter att tillgodose studenterna med de utbildningsmöjligheter de har rätt till.

Svaret på vår frågeställning blir att studenter med funktionshinder överlag blir bra bemötta av lärare och övrig personal på Lunds universitet. Men det kan göras mycket i form av stöd och utbildning till lärare och viss annan personal dels för att eliminera de situationer där studenter känner sig diskriminerade och kränkta och för att det förhållningssätt som vi genom internationella konventioner har anslutit oss till anammas av alla som kommer i kontakt med funktionshindrade studenter.

10.4 Lever Lunds universitet upp till intentionerna i Lagen om likabehandling av studenter i högskolan

Det är framför allt två aspekter vi uppmärksammat, där tveksamheter kring lagen om likabehandling tycks råda. Dessa båda är dels examinationsformerna, dels den årliga handlingsplanen. Det råder en uppfattning både bland studenterna och de två kuratorerna att formerna för hur examinationen ska gå till slutgiltigt bestäms av examinatorn och att dennes rätt står över allt. Denna uppfattning stöds av det faktum att beslut fattade om examination inte går att överklaga även om de är direkt eller indirekt diskriminerande. Något annat lagrum som reglerar examinatorns befogenheter har vi inte kunnat finna trots att vi konsulterat en jurist vid Sveriges Förenade Studentkårer och en jurist hos Handikappombudsmannen. Examinatorsnans makt verkar vila på gammal hävd och visar sig just i sådana undantag som det

om överklagande i lagen om likabehandling. Det är dock fortfarande förbjudet enligt denna lag att diskriminera någon även i beslut som rör examination.

En vanlig stödåtgärd för studenter med funktionshinder som dyslexi, synskada eller något psykiskt funktionshinder är att få längre tid på sig vid tentor, hemtentor och enskilda inlämningsuppgifter. Ofta innebär det att den förlängda tiden inkräktar på nästa studiemoment och gör då att studenten missar de inledande föreläsningarna på nästa kurs. Detta är exempel på indirekt diskriminering. Åtgärden framstår inte som diskriminerande utan snarast tvärtom, men effekten av den blir att alla som av någon anledning behöver extra tid, får i andra änden en nackdel av detta.

När det gäller den årliga planen ska den dels innehålla en plan för vilka åtgärder som behövs för att främja studenters lika rättigheter, dels ska den redovisa vilka av dessa åtgärder som ska påbörjas under året. Denna uppdelning finns inte i den plan man upprättat vid Lunds universitet. Dessutom är formuleringarna vaga och inte mycket är konkret. Som vi tolkar det uppfyller den inte det som lagen avser.

Det visade sig dessutom mycket svårt att få tag i detta dokument, vilket vi fick erfara när vi började arbetet med denna uppsats. Få verkar känna till dess existens, än färre dess innehåll och syfte. Om en handlingsplan ska leda till något konkret så är väl det första kriteriet att den är känd av dem som arbetar i verksamheten. Tanken måste vara att detta ska vara ett levande dokument som tar till vara på de rättigheter, som till exempel studenter med funktionshinder har enligt lagen och enligt FN:s standardregler.

Mot bakgrund av vad vi redogjort för ovan blir slutsatsen för denna frågeställning att Lunds universitet inte fullt ut lever upp till intentionerna i lagen om likabehandling av studenter i högskolan.

11. Slutdiskussion

Vårt syfte var att, genom att ta reda på hur vissa av utbildningarna på Lunds universitet tar hänsyn till de behov som studenter med funktionshinder har, få en bild av de

funktionshindrade studenternas situation och hur de själva upplever den. Våra centrala frågeställningar var:

- Är funktionshindrade studenter på Lunds universitet diskriminerade?
- Hur upplever studenter med funktionshinder bemötandet från andra studenter?
- Hur upplever studenter med funktionshinder bemötandet från lärare och övrig personal?
- Lever Lunds universitet upp till intentionerna i *Lagen om likabehandling av studenter i högskolan*?

Genom de intervjuer och det material vi använt oss av i vår undersökning anser vi att vårt syfte är uppfyllt. De huvudfrågeställningar vi använt oss av har gett oss en bra bild av situationen för studenter med funktionshinder. De metoder vi valt för att få fram fakta har fungerat väl och genom att förutom studenter även intervjuade studiekuratorer som arbetar med funktionshinder har vi breddat den bild utefter vårt syfte vi velat få fram.

Sammanfattningsvis kunde vi inte direkt finna några indikationer på att studenter med funktionshinder var utsatta för diskriminering på Lunds universitet. Det vi fann var däremot vissa studiesituationer där rutiner och enskilda lärares makt i examinationssituationer skapade problem i form av diskriminerande situationer för studenten med funktionshinder. Studenterna var överlag nöjda med bemötandet från både studiekamrater och lärare på universitetet.

Som vi nämnde i vår problemformulering vill vi här utveckla begreppet *social exclusion* som Fisher tar upp i sin artikel angående funktionshindrades situation (Barry, Hallet, 1998). Att vara socialt exkluderad innebär att i den rådande samhällsordningen ställas utanför på grund av den politik eller den moraliska uppfattning som verkar. Fisher utgår från olika parametrar såsom tillgång till information, fritid, utbildning, inkomst och bidrag i sitt resonemang kring funktionshinder och *social exclusion*. Vid en jämförelse mellan personer med och utan funktionshinder kommer han fram till att graden av möjlighet till medverkan med utgångspunkt från ovan nämnda parametrar skiljer sig åt på de flesta områden. Begreppet *social exclusion* är intressant för att skapa en förståelse och för att få oss att fundera på hur situationen för funktionshindrade ser ut i vårt samhälle. Det som talar för att begreppet *social*

exclusion kan ha relevans i samband med vår undersökning är uppgifterna om att andelen studenter i högskolan är avsevärt lägre än andelen i grund- och gymnasieskola. Orsakerna till detta ligger utanför ämnet till denna uppsats men vi tycker uppgifterna är så pass uppseendeväckande att de förtjänas att upprepas i detta kapitel.

Genom vår undersökning framgick det att alla studenter i allmänhet blev väl bemötta av lärare. Dock hade alla varit med om situationer där de haft problem. Problemen bestod i att enskilda lärare inte följde det dokument som upprättats i samband med studentens ansökan om stödåtgärder eller att studenten kände sig ”motarbetad” i sina försök att få en anpassad undervisning. Detta tillsammans med examinationsproblematiken som tas upp i ett nedan avsnitt ger en bild av lärarna som enkelspåriga eller traditionsbundna. Givetvis går det inte att föra diskussionen utifrån alla lärare. De flesta sköter säkert situationen alldeles förträffligt och tar situationen på största allvar. Dock har det skett och sker förmodligen undantag och det är dessa undantag som syns och hörs när man talar med studenter. Vad beror då dessa bristande rutiner på? Är det enskilda lärares attityd och ovilja till att förändra sitt undervisningsätt eller ligger problemet i att lärarna är dåligt informerade om funktionshindrades situation på universitetet och därför inte vet hur de ska agera? Inget under våra intervjuer ger något säkert svar på frågorna men troligt är att det kan vara en kombination av de båda.

Alla våra respondenter uttryckte att informationen till lärarna borde vara bättre. Detta uttalande har de gjort förmodligen utan att veta vilken information lärarna får. Intrycket studenterna fick att lärarna var dåligt informerade. Detta grundade sig på att studenterna ofta fick tjata sig till olika stödåtgärder för att kunna bedriva sina studier på samma villkor som vilken student som helst. Genom samtal med studiekuratorer har vi uppfattat att Studerandeenheten vid universitetet sammanställer det dokument med stödåtgärder som eleven har rätt till men att det sedan är upp till studenten att överlämna detta till den berörda läraren. Gången kan ha sina brister. Om studenten glömmer bort att visa dokumentet eller lämnar det försent till berörd lärare får studenten inte den hjälp han behöver. Här ligger givetvis ett ansvar på studenten men med andra rutiner kanske problemet kunde undvikas. Till exempel skulle studerandeenheten kunna skicka dokumentet direkt till läraren och slippa mellanhanden i form av studenten. Då hade läraren god tid på sig att fundera ut vilka åtgärder som behövde göras och studenten var säker på att han fick det stöd som han hade rätt till när studierna inleddes.

Studiekuratorerna ansåg att det skulle ges mer stöd till lärarna vad gällde funktionshinder. Deras uppfattning var att lärarna var okunniga och oförstående vad gällde olika typer av funktionshinder. Häri kan ligga en stor orsak till studenternas uppfattning om vissa lärare. Om lärarna varit mer införstådda med vad det innebar att leva med till exempel en synskada, hade förmodligen stödet och den anpassade undervisningen studenten krävde inte verkat speciellt märklig. I samband med den nya lagen om diskriminering borde lärarnas kunskaper om funktionshinder och olika stödåtgärder fördjupas och uppdateras.

Vi har tagit upp dilemmat med extra tid på salstentor och vilka problem det kan åsamka studenter med funktionshinder. En av våra respondenter uttrycker åsikten att detta med den begränsade tiden är ett förlegat system som inte är ett bra mått på vad man tillgodogjort sig av en kurs. Tentan är lika mycket ett prov på hur pass mycket man kan prestera i form av välformulerad text under tidspress under de speciella förhållanden som råder vid en salstenta som hur mycket man har tillgodogjort sig av kursen. Fyra till fem timmar är en normal tentamenstid på en 5-poängskurs. Om man räknar 35 timmars studietid i veckan för heltidsstudier gör det 175 timmar på en 5-poängskurs. En del studenter lägger säkert ner mindre tid än så men det är säkert många som lägger ner avsevärt mycket mer tid också. Man kan fråga sig hur mycket av det man lärt sig på 175 timmar som går att redovisa på fyra timmars salstenta. Vår respondent ansåg att alla kunde få mer tid på tentor. När vi tänkt över det så framstår det som ett utmärkt förslag. Vi tror det är få utbildningar där den traditionella tentan på något sätt höjer kvalitén på utbildningen. Det är få situationer i ett kommande yrkesliv som egenskapen att prestera under sådana förutsättningar har någon avgörande betydelse. De som inte tillgodogjort sig en kurs är förmodligen inte behjälpta av några timmars extra tentamenstid så någon orättvisa på det hållet blir det inte fråga om. Andra invändningar kan vara att det kostar men med tanke på att vissa studenter ändå måste ha mer tid så kan det bara vara marginellt. Vinsten skulle vara att alla som behöver beslut om utökad tid skulle slippa detta och alla som idag lägger arbetstid i samband med det kan ägna den tiden åt annat, dessutom slipper de som idag måste ha ett beslut om utökad tid skilja ut sig.

Ett annat förhållande som togs upp av en av respondenterna är det att om man har beslut från handikappverksamheten om extra tid på tentamen, så kan man inte få betyget väl godkänt. Om det inte är relevant för just den kursen att man skriver fort så kan vi inte se annat än att det är en form av indirekt diskriminering enligt lagen om likabehandling av studenter i

högskola 8 §. Vi har inte fått uppgiften bekräftad men vi har ingen anledning att tro att vår respondent är felunderrättad. Den ena kuratorn berättar i intervjun att hon upplever att det finns en dynamik just nu och en vilja att reformera vad gäller tentamensformer och utformning av kurser. Låt oss hoppas att det stämmer och att detta leder till bättre och mer rättvisa förhållanden för studenter med funktionshinder.

Källförteckning

Antonson, Sivert (1998): *Hörselskadade i högskolestudier, Möjligheter och hinder.*

Linköping: Linköpings universitet

Barry, M. & Hallet, C., red, (1998): *Social Exclusion and Social Work. Issues of Theory, Policy and Practice.* Lyme Regis: Russel House Publishing Limited.

Bell, J. (2000) *Introduktion till forskningsmetodik.* Lund: Studentlitteratur.

Blom, M. (1997) *Kommer jag in på högskolan? En rapport om projektet THUT*

Tillgänglighet för funktionshindrade vid högre utbildning. Stockholm: Sibus

Fransson, S. m fl (2001): *Om bemötande av människor med funktionshinder.* Stockholm: Sibus

Frédérique Lémery, (jurist Sveriges Förenade Studentkårer) e-post

Handikappombudsmannens hemsida <http://www.handikappombudsmannen.se/start.asp>

Hans Yngve, (jurist Handikappombudsmannen) e-post och telefonsamtal den 21 maj 2003

Högskoleverkets hemsida <http://www.hsv.se/sv/iwt/startpage/startpage.jsp?home=location>

Jacobson, A. (1996) *Röster från en okänd värld. Hur människor med fysiska funktionshinder och omfattande hjälpbehov upplever sina existensvillkor.* Stockholm: Pedagogiska institutionen Stockholms universitet.

Lunds universitets hemsida <http://www.lu.se/>

Meeuwisse, A., Sunesson, S. & Swärd, H., red, (2000): *Socialt arbete. En grundbok.* Stockholm: Natur och Kultur.

Nätverket för hörselskadade studenters hemsida <http://student.ungahorselskadade.com/>

Regeringens hemsida <http://www.regeringen.se/>

Reeve, D. (2002) Negotiating Psycho-emotional Dimensions of Disability and their Influence on Identity Constructions. *Disability & Society* 17:5, 493-508

Riksdagens hemsida <http://www.riksdagen.se/>

Sibus, Statens institut för särskilt utbildningsstöds hemsida <http://www.sibus.se/>

Studera med funktionshinder.nus hemsida <http://www.sb.su.se/studeramedfunktionshinder/>

Sveriges Förenade Studentkårers hemsida <http://www.sfs.se/>

SOU (1998:48) Kontrollerad och ifrågasatt?

Watson, N. (2002) Well, I Know this is Going to Sound Very Strange to You, but I Don't See Myself as a Disabled Person: identity And disability. *Disability & Society* 17:5, 509-527

Överklagandenämnden för högskolans hemsida <http://www.hsv.se/onh/index.html>

Bilaga I

Intervjuguide studenter

Kön

Ålder

Antal studerade år

Program

Funktionshindrets art, förvärvat eller medfött.

1. I vilka studiesituationer blir du mest respektive minst påmind om ditt funktionshinder?
2. Får du några extra resurser, är de tillräckliga, är du nöjd?
3. Finns det något du skulle vilja gjordes på ett annat sätt från universitetets sida?
4. Har du någon gång blivit positivt särbehandlad i studiesituationer?
5. Hur har du blivit bemött av lärare och övrig personal?
6. Hur har bemötandet varit från de andra studenterna?
7. Är du aktiv i någon studentförening eller organisation? Om svaret är nekande är funktionshindret orsaken.
8. Är studentorganisationerna fungerande för funktionshindrade?
9. Umgås du med dina studiekamrater på fritiden?
10. Bor du i Lund och i vilken typ av boende?
11. Funderar du mycket på att du har ett funktionshinder?
12. Påverkas din relation till studiekamrater p g a ditt funktionshinder?
13. Hur upplever du kamratskapet bland studenterna på din kurs?
14. Har du någon gång känt dig diskriminerad?
15. Vill du tillägga eller kommentera något?

Bilaga II

Intervjuguide kuratorer

Befattning

Utbildning

Antal år på denna tjänst

1. Vilka är dina arbetsuppgifter?
2. Lagen om lika behandling, vad har den inneburit i din verksamhet?
3. Vad tycker du om den, har den några brister?
4. Hur står den sig i konkurrens med andra lagar och förordningar som reglerar verksamheten inom universitetet?
5. Vilka studenter möter du och i vilken typ av ärenden?
6. Vart vänder sig studenter med funktionshinder med sina klagomål om dom anser sig orätt bemötta eller behandlade?
7. Skiljer sig dina kontakter med funktionshindrade studenter från kontakten med andra studenter?
8. Har du haft kontakt med studenter som anser sig diskriminerade i examinationsförfarandet?
9. Känner du till några fall som där detta lett till öppen konflikt mellan studenten och examinatoren, och hur har utgången i så fall blivit?
10. Upplever du att studenter med funktionshinder får kämpa eller strida för att få sina rättigheter?

Bilaga III

Lag (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan

Lagens ändamål

1 § Denna lag har till ändamål att på högskoleområdet främja lika rättigheter för studenter och sökande och att motverka diskriminering på grund av könstillhörighet, etnisk tillhörighet, sexuell läggning och funktionshinder.

Definitioner

2 § I denna lag avses med

högskola: ett universitet eller en högskola som har staten, en kommun eller ett landsting som huvudman och som omfattas av högskolelagen (1992:1434) samt en enskild utbildningsanordnare som har tillstånd att utfärda examina enligt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina,

student: den som är antagen till och bedriver grundläggande högskoleutbildning eller forskarutbildning enligt högskolelagen eller utbildning som kan leda fram till en examen som en enskild utbildningsanordnare får utfärda enligt lagen om tillstånd att utfärda vissa examina; den som är anställd som doktorand skall dock inte anses som student vid tillämpningen av denna lag,

sökande: den som i vederbörlig ordning har anmält att han eller hon vill antas till grundläggande högskoleutbildning eller forskarutbildning enligt högskolelagen eller till utbildning som kan leda fram till en examen som en enskild utbildningsanordnare får utfärda enligt lagen om tillstånd att utfärda vissa examina,

etnisk tillhörighet: att någon tillhör en grupp av personer som har samma hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse,

sexuell läggning: homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning,

funktionshinder: varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av funktionsförmågan som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå.

Aktiva åtgärder

Målinriktat arbete

3 § En högskola skall inom ramen för sin verksamhet bedriva ett målinriktat arbete för att aktivt främja studenters lika rättigheter oavsett deras könstillhörighet, etniska tillhörighet, sexuella läggning eller funktionshinder.

Närmare föreskrifter om högskolans skyldigheter enligt första stycket finns i 4 och 5 §§.

Att förebygga och förhindra trakasserier

4 § En högskola skall vidta åtgärder för att förebygga och förhindra att en student utsätts för ett uppträdande som kränker hans eller hennes integritet i högskolestudierna, om uppträdandet har samband med

- studentens etniska tillhörighet (etniska trakasserier),
- studentens sexuella läggning (trakasserier på grund av sexuell läggning),

- studentens funktionshinder (trakasserier på grund av funktionshinder), eller
- studentens könstillhörighet eller är av sexuell natur (sexuella trakasserier).

Årlig plan

5 § En högskola skall varje år upprätta en plan som skall innehålla en översikt över de åtgärder som behövs för att främja studenters lika rättigheter oavsett deras könstillhörighet, etniska tillhörighet, sexuella läggning eller funktionshinder och för att förebygga och förhindra trakasserier enligt 4 §. Planen skall vidare innehålla en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som högskolan avser att påbörja eller genomföra under det kommande året.

En redovisning av hur de planerade åtgärderna enligt första stycket har genomförts skall tas in i efterföljande års plan.

Skyldighet att utreda och vidta åtgärder mot trakasserier

6 § En högskola som får kännedom om att en student anser sig ha blivit utsatt för sådana trakasserier som avses i 4 § skall utreda omständigheterna kring de uppgivna trakasserierna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra fortsatta trakasserier.

Förbud mot diskriminering

Direkt diskriminering

7 § En högskola får inte missgynna en student eller en sökande genom att behandla honom eller henne mindre förmånligt än högskolan behandlar eller skulle ha behandlat personer med annan könstillhörighet, annan etnisk tillhörighet, annan sexuell läggning eller utan funktionshinder i en likartad situation, om inte högskolan visar att missgynnandet saknar samband med könstillhörigheten, den etniska tillhörigheten, den sexuella läggningen eller funktionshindret.

Förbudet gäller inte, om behandlingen är berättigad av hänsyn till ett särskilt intresse som uppenbarligen är viktigare än intresset av att förhindra diskriminering i högskolan.

Indirekt diskriminering

8 § En högskola får inte missgynna en student eller en sökande genom att tillämpa en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringssätt som framstår som neutralt men som i praktiken särskilt missgynnar personer med en viss könstillhörighet, en viss etnisk tillhörighet, en viss sexuell läggning eller ett visst funktionshinder. Detta gäller dock inte om bestämmelsen, kriteriet eller förfaringssättet objektivt kan motiveras av ett berättigat mål och medlen är lämpliga och nödvändiga för att uppnå målet.

När förbuden gäller

9 § Förbuden mot direkt och indirekt diskriminering i 7 och 8 §§ skall gälla, när en högskola

1. beslutar om tillträde till högskoleutbildning eller vidtar någon annan åtgärd som har betydelse för tillträdet,

2. beslutar om examination eller gör någon annan bedömning av en studieprestation,

3. beslutar eller gör någon annan liknande bedömning i fråga om

a) tillgodoräknande av utbildning,

b) anstånd med studier eller fortsättning av studier efter studieuppehåll,

c) byte av handledare,

d) indragning av handledare och andra resurser vid forskarutbildning,

- e) utbildningsbidrag för doktorander, eller
4. vidtar en ingripande åtgärd mot en student.

10 § Förbudet i 7 § mot direkt diskriminering när en högskola beslutar om tillträde till högskoleutbildning och under utbildningen gäller även då högskolan genom att göra lokalerna tillgängliga och användbara kan skapa en situation för en person med funktionshinder som är likartad med den för personer utan sådant funktionshinder, om det skäligen kan krävas att högskolan vidtar sådana åtgärder.

Förbud mot repressalier

11 § En högskola får inte utsätta en student eller en sökande för repressalier på grund av att han eller hon har anmält högskolan för diskriminering eller medverkat i en utredning enligt denna lag.

Uppgifter om meriter

12 § En sökande som har nekats tillträde till en utbildning har rätt att på begäran få en skriftlig uppgift av utbildningsanordnaren om vilken utbildning eller vilka andra meriter den har som blivit antagen till utbildningen. Denna rätt gäller om den sökta utbildningen kan leda fram till en examen som en enskild utbildningsanordnare får utfärda enligt lagen ([1993:792](#)) om tillstånd att utfärda vissa examina.

Skadestånd

13 § Staten, en kommun eller ett landsting som är huvudman för en högskola och en enskild utbildningsanordnare som har tillstånd att utfärda examina enligt lagen ([1993:792](#)) om tillstånd att utfärda vissa examina skall betala skadestånd för den kränkning som en student eller en sökande har blivit utsatt för genom att högskolan har åsidosatt

- skyldigheten enligt 6 § att utreda och vidta åtgärder mot trakasserier mot studenter,
- förbuden i 7 eller 8 § och 9 § eller 10 § mot diskriminering av studenter eller sökande,
- förbudet i 11 § mot att utsätta studenter eller sökande för repressalier.

Om det är skäligt, kan skadeståndet sättas ned eller helt falla bort.

Överklagande

14 § Ett beslut av ett universitet eller en högskola med staten, en kommun eller ett landsting som huvudman får överklagas till Överklagandenämnden för högskolan på den grunden att beslutet strider mot diskrimineringsförbuden i 7 eller 8 § och 9 § 1, 3 eller 4 eller 10 § eller förbudet mot repressalier i 11 §. Om överklagandenämnden finner att beslutet strider mot något av förbuden och detta kan antas ha inverkat på utgången, skall beslutet undanröjas och ärendet, om det behövs, visas åter till universitetet eller högskolan för ny prövning.

Om ett beslut kan överklagas enligt någon annan författning, skall överklagande ske i den där föreskrivna ordningen i stället för enligt bestämmelserna i första stycket.

15 § Beslut av Överklagandenämnden för högskolan enligt denna lag får inte överklagas.

Tillsyn
16 § Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning och Handikappombudsmannen skall se till att denna lag följs.

En ombudsman skall försöka förmå högskolorna att frivilligt följa denna lag.

En högskola är skyldig att på uppmaning av en ombudsman lämna de uppgifter om

förhållandena i högskolans verksamhet som kan vara av betydelse för tillsynen. En högskola är vidare skyldig att lämna uppgifter, när en ombudsman biträder en begäran av en sökande enligt 12 §.

Rättegången

Tillämpliga regler

17 § Mål om skadestånd enligt 6-11 samt 13 § skall handläggas enligt vad som är föreskrivet i rättegångsbalken om rättegången i tvistemål där förlikning om saken är tillåten.

I sådana mål kan det dock förordnas att vardera parten skall bära sin rättegångskostnad, om den part som förlorat målet hade skälig anledning att få tvisten prövad.

Rätt att föra talan

18 § I en tvist enligt 17 § får Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning eller Handikappombudsmannen som part föra talan för en student eller en sökande, som medger det.

Om en ombudsman för talan för en student eller en sökande med stöd av denna lag, får ombudsmannen i samma rättegång föra också annan talan som ombud för studenten eller den sökande.

Vad som finns föreskrivet i rättegångsbalken om part beträffande jävsförhållande, personlig inställelse, hörande under sanningsförsäkran och andra frågor som rör bevisningen skall även gälla den för vilken en ombudsman för talan enligt första stycket.

Preskription m.m.

19 § En talan i mål om skadestånd enligt 6-11 §§ samt 13 § skall väckas inom två år efter det att den påtalade handlingen företogs eller en skyldighet senast skulle ha fullgjorts. I annat fall är talan förlorad.

20 § En talan som förs av Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning eller Handikappombudsmannen behandlas som om talan hade förts av studenten eller den sökande själv.

Bilaga IV

Funktionshindrade studenter

En funktionsnedsättning kan innebära problem eller svårigheter under studietiden. Genom individanpassade stödåtgärder kompenseras studenten för sitt funktionshinder och möjliggör studier på lika villkor. Utanförskapet orsakas ofta av förlegade normer.

Handlingsplan tom 2003

Mål

Att nå full delaktighet och jämlikhet enligt intentionerna i den svenska handikappolitiken

Lunds universitet skall

Genomföra enkätundersökning om trakasserier och diskriminering samt utvärdera resultatet.

fördjupa förståelsen inom universitet i syfte att ytterligare förbättra tillgängligheten till information om stödåtgärder.

förstärka de interna och externa informationsinsatserna samt förbättra tillgängligheten till information om stödåtgärder.

vidareutveckla kompenserande pedagogiska material för funktionshindrade.

vidareutveckla introduktionskurser för funktionshindrade studenter.

utveckla mentorsverksamheten genom terminsträffar, information och utbildning.

Lag

Om likabehandling av studenter i högskolan (SFS 2001:1286)

2§ definition

funktionshinder: varaktiga fysiska, psykiska, eller begåvningsmässiga begränsningar av